O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O`RTA MAXSUS TA`LIM VAZIRLIGI

Alisher Navoiy nomidagi
SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI

Fakultet: Ijtimoiy - iqtisodiyot
Yo'nalish: Ijtimoiy ish
Fan: Konflikt sotsiologiyasi

REFERAT

Mavzu: **АГРЕССИВ МИЛЛАТЧИЛИК ЗИДДИЯТЛАР МАНБАИДИР**

Bajardi: Салимов Феруз
Tekshirdi: ass. Dusmanov Sh..

Samarqand -2013

МАВЗУ:АГРЕССИВ МИЛЛАТЧИЛИК ЗИДДИЯТЛАР МАНБАИДИР

РЕЖА:

1. **Агрессив миллатчилик зиддиятлар манбаи ҳақида.**
2. **Konfliktning ichki tizim chegaralari.**
3. **Jamiyatda sababiy bogliklik. Ijtimoiy muxitda sababiylik ko'p murakkablik va chalkashlik bilan xarakterlanadi.**
4. **Jamiyatda sababiy bogliklik. Ijtimoiy muxitda sababiylik ko'p murakkablik va chalkashlik bilan xarakterlanadi**

Rossiya va MDX davlatlarining xududida XX asrning 90-yillarida bo'lib o'tgan ko'p sonli millatlaro konfliktlarning sababchisini aniklash esa kiyinrok. Dastlabki kadamlarning noanikli, xarakatlarning chalkashli, o'zaro ayblovlar, axborotlarning xolis emasli konfliktni borishini orkaga suradi, uning tez va asoratsiz tugashiga to'skinlik kiladi, asl aybdorlarni aniklanishini kiyinlashtiradi.

Konfliktni tugashi bir xil natija bilan yuz bermaydi. Konflikt tamom bo'lishi (masalan, taraflarning kelishuvi bilan), konfliktdan taraflardan birining chikib ketishi yoki uning yo'k kilinishi (urush tufayli yoki jinoyat sodir etilishida) bilan ro'y berishi mumkin. Nixoyat, konflikt tugatilishi va uning avj olishining to'xtatilishi uchinchi shaxslarning aralashuvi natijasida xam sodir bo'lishi mumkin. Masalan, ayrim xollarda jinoiy konfliktlar shu tarika tugaydi. Xalkaro munosabatlar amaliyoti xalkaro konfliktlarga barxam berish borgan sari uchinchi shaxslar xarakatlari va aralashuvi asosida xal etilayotganlini ko'rsatmokda (BMT ko'shinlarini kiritish, diplomatik vositachilik va b). Aytish o'rinliki, «BMT tinchlik o'rnatish maksadida aralashishning bir necha turini farklaydi. Xavf ostida bo'lganlarga tirik kolish uchun vositalarni zudlik bilan takdim etishni maksad kilib ko'ygan insonparvarlik yoki ekstern yordamdan tashkari aralashishning asosiy kategoriyalari kuyidalar xisoblanadi :

tinchliksevarlik : adovatni to'xtatish va bitimga erishish maksadida zarur bo'lganda diplomatik, siyosiy va xarbiy choralardan foydalangan xolda aralashuv;

tinchlikni ko'llab-kuvvatlash: bitimning bajarilishini zarur bo'lsa kuch ishlatish yo'li bilan ta'minlash va kuzatish;

tinchlikni barpo etish : uzok muddatga mo'ljallangan barkarorlik va adolatni ta'minlash maksadida konflikt sabablari va o'tmish arazlarini yo'kotish bo'yicha dasturni amalga oshirish"[1].

Shunday kilib, konfliktning tugatilishi deb barcha karama-karshi kurashuvchi tomonlarning o'zaro xarakatlarining to'xtatilishiga aytiladi.

Konfliktning ichki tizim chegaralari - xar kanday konflikt muayyan tizim ichida: oilada, xizmatdoshlar guruxida, davlatda, xalkaro xamjamiyatda bo'ladi. Ichki tizim alokalari murakkab va turlichadir. Bir tizimga kiruvchi taraflar o'rtasida konflikt juda chukur, keng ko'lamli yoki kisman va cheklangan bo'lishi mumkin. Davlatlararo konfliktlarda keskinlashgan o'zaro munosabatlarning yoyilib ketishi, tarkalish xavfi fakat xududda emas, shuningdek ijtimoiy, milliy, siyosiy jixatdan xam kuchayishi xamda bunday konflikt jamiyatning eng keng katlamlarini xam kamrab olishi mumkin.

Konfliktning ichki tizim chegaralarini aniklash uning barcha ishtirokchilarining ichidan aynan konfliktlashuvchi taraflarni anik ajratib olish bilan uzviy boglikdir. Bevosita karama-karshi kurashuvchi taraflardan tashkari konflikt ishtirokchilari bo'lib konfliktga to'¦ridan-to'¦ri aralashmagan uning kiziktiruvchilari, yordamchilari, tashkilotchilari kabi shaxslar, shuningdek, konfliktlashuvchi shaxslarning maslaxatchilari, tarafdorlari va rakiblari, xakamlik sud'yalari xam bo'lishlari mumkin. Bu shaxslar yoki tashkilotlarning barchasi tizim elementlari sanaladi. Shunday kilib, tizimda konflikt chegaralari unga jalb etilgan ishtirokchilar doirasining katta-kichikli bilan bellanadi. Konfliktning ichki tizim

chegaralarini aniklash bo'layotgan jarayonlarga ta'sir kilish, xususan, tizimni buzilishdan saklash uchun muximdir.

Jamiyatda sababiy bogliklik. Ijtimoiy muxitda sababiylik ko'p murakkablik va chalkashlik bilan xarakterlanadi. Xar bir ijtimoiy xarakat turli-tuman va aksariyat xollarda ziddiyatli xodisalarni keltirib chikaradi. Konfliktlarning asl sabablarini aniklash esa, xodisalar va kishilar o'rtasida o'zaro alokadorlikning butun zanjirini chukur taxlil kilishni takozo etadi.

Turli konfliktlarda taraflar xatti-xarakatlari sabablarini taxlil etishda ularning odatda o'z manfaatlarini kondirishga bo'lgan intilishlaridan iborat ekanlini tushunish kiyin emas. Faraz, o'ch olish, xasadgo'ylik, ko'rolmaslik, nosamimiylik, araz, kabul kilingan karordan konikmaslik, bugun kunda yoki kelgusida o'zini moddiy jixatdan ta'minlashga bo'lgan intilish sud amaliyotida uchrab turadigan turmush konfliktlari sabablarining aksariyati xisoblanadi. Guruxiy konfliktlarning motivlari xam bulardan farklansa-da, ular xam o'ziga xos xilma-xil, masalan, iktisodiy kiyinchiliklar, siyosiy extiroslar, raxbarlikka intilish, milliy gurur va sh.k. Xalkaro maydonda davlatlar xatti-xarakatlari motivlari xam shu kabi turlicha bo'lishi mumkin. Aslini olganda konfliktlar sabablari xozir xayotning butun murakkablini aks ettirishga kodir. Aytish joizki, "Konflikt" taxlili kuyidalar :

-vaziyat sabablari va tarixini, shuningdek, joriy xodisalarni tushunish ;

-fakat asosiy yoki anik ko'rinib turgan taraflarni emas, balki konfliktga jalb kilingan barcha ishtirokchi (gurux)larni aniklash ;

-barcha bu ishtirokchi(gurux)larning nuktai nazarlari va ularning o'zaro munosabatlarini bilish ;

-konflikt nezida yotgan omillar va tendensiyalarni aniklash ;

-muvafakkiyatsizliklar va yutuklardan teshli xulosa va saboklar chikarish uchun zarurdir.

Konflikt taxlili bu bir martalik tadbir emas, u o'zgaruvchan omillar, dinamika va sharoitlarga xarakatlarni moslashtirishga yordam kiluvchi doimiy jarayon bo'lib kolishi kerak.» Birok, individlar va ijtimoiy guruxlar xatti-xarakatlarining (sabablari) motivlari konfliktlarning chukur sabablari bo'la olmaydi, chunki bu motivlarni o'zi xam izox talab etadi. Inson tashki vaziyat o'zgarishlariga befark bo'lmay, o'zgarib boradi; o'z navbatida psixolok omillar iktisodiy va siyosiy jarayonlarning borishiga ta'sir o'tkazadi. Ijtimoiy ong tafakkur, xissiyotlar, extiyojlar, motivlar , manfaatlar orkali namoyon bo'ladi, bundan esa, muayyan kishilarning fikrlari, mavkei, xarakatlari, extiyojlari, xulk-atvori shakllanadi. Bunda aynan xissiy darajada kayd etiladigan va guruxlar, jamoalarning xatti-xarakati, xulk-atvori, nuktai nazari sifatida umumlashadigan ijtimoiy ongning individual ifodalanish turli shakllarida ma'naviy soxada ziddiyatlar oshkora va keskin ko'rinishda namoyon bo'ladi, borlik ziddiyatlari aks etadi.

Umuman keng ko'lamli konfliktli vaziyat jamiyatda ijtimoiy tarkok jarayonlarning kechishi xakida, muayyan jamiyatning barkarorlini yoki xududiy yaxlitlikni ta'minlovchi muxim ijtimoiy tuzilmalarning kiska muddatli yoki uzok davom etadigan ko'p yoki kam darajada, ba'zan esa tuzatib bo'linmaydigan dezintegrasiyasi xakida guvoxlik beradi.

Xozir zamon jamiyatida konfliktlar okibat natijada obyektiv mavjud ijtimoiy ziddiyatlarning tulishi va namoyon bo'lishidin iborat.

Bunday nuktai nazar markscha nazariyada keng ishlab chikilgan. K.Marksning fikricha, jamiyat kotib kolgan emas, sinfiy kurash orkali u doimo o'zgaradi. Bunday jamiyat ishchi sinfi tomonidan o'zining karamlik xolatini anglab borgan sari ko'prok ziddiyatlashib boraveradi, toki ijtimoiy inkilob sodir bulib, ekspluatator sinfni kulatmaguncha. Bunday jarayon umumjaxon xarakteriga ega va vakti kelib sinfsiz jamiyatga olib kelishi mukarrar.

Ijtimoiy-tarixiy jarayonni bunday tushunish ba'zilar tomonidan jiddiy asoslantirilgan e'tirozlarga sabab bo'ladi. Marks ijodiy merosini o'rganuvchi ba'zi tadkikotchilar shu narsaga e'tibor beradilarki, bu ma'noda sinfiy konfliktga uning turli xil xatti-xarakat shakllarini nazariy taxlil etmasdan karalgan. Ba'zi olimlar esa, uning ta'limotida sinflar o'rtasida iktisodiy munosabatlarni mutlaklashtirishni ko'rganlar.

M.Veber esa konfliktlarning paydo bo'lishini fakat kamba¦allik va boylik tafovutlariga boglik deb xisoblamaydi. U notenglik xususiyatiga karab e'tibor, xurmatning turli darajada bo'lishi, bir xilda bo'lmagan obro', mavke, makomli guruxlar tushunchasini kiritgan. Bunda Veber turli guruxlarning moddiy va goyaviy manfaatlari bilan diniy ong o'rtasida bogliklikni ko'rsatib o'tgan.

R.Dorendorf esa aynan sinflarni konfliktlashuvchi ijtimoiy guruxlar deb xisoblagan. Uning fikricha,sinfiy konflikt jamiyat xarakteri bilan bellanadi. Konflikt odatda iktisodiy munosabatlar bilan emas, balki boshliklar va bo'ysunuvchilar o'rtasida munosabatlar orkali vujudga keladi, uning bosh sabablari kishilarning bir-birlari ustidan xukmronli,

xokimiyatga esa bo’lishlaridir. Konflikt uchun asos fakat ishchilar ustidan tadbirkorlar xokimiyatining o’rnatilishi emas, konflikt boshkaruvchilar va bo’ysunuvchilar mavjud bo’lgan xar kanday tashkilotda paydo bo’lishi mumkin (kasalxonada, xarbiy kismda, universitetda va x.). Darendorf o’zining «Industrial jamiyatda ijtimoiy sinflar va sinfiy konflikt» nomli mashxur asarida obyektiv «yashirin» va anglashilgan «oshkora» manfaatlarning mavjudli xakida xulosani chikarish uchun Marksning ko’p nazariy xulosalaridan foydalangan. Sinflar, uning fikricha, kachonki «yashirin» manfaatlar «oshkora» manfaatlarga aylanganda vujudga keladilar.

Xozir zamon olimlaridan Pyer Burdye esa xozir konfliktlarning rivojlanish xususiyatlari ustida fikrlash uchun amaliy tavsiyalar beradi. Uning fikricha, sinflar to’¦risida markscha nazariyaning kamchili obyektiv mavjud tafovutlar majmuini e’tiborga olmaslik, ijtimoiy borlikning fakat iktisodiy maydon bilan cheklash natijasidir.

K.Boulding, L.Kraysberg, M.Krozyelar fikricha, konfliktning o’zi turli xil maksadlarga intiluvchi guruxlarning karshi kurashidan iborat. K.Bouldingning ta’kidlashicha, xamma konfliktlar umumiy elementlarga xamda rivojlanishning umumiy me’yorlariga ega bo’ladi, bu elementlarni o’rganish konflikt xodisasini uning istalgan ko’rinishida o’rganish, tasavvur kilishga imkon beradi.

Demak, konfliktlarni tushunishda va asoslashda asosiy yondashuvlar yirik ijtimoiy uyushmalar o’zaro munosabatlarining xususiyatlarini ko’rib chikish doirasida shakllanganlini ko’rishimiz mumkin.

Notenglik konflikt manbai sifatida. Ijtimoiy notenglikning asosiy bellari bo’lib mulkchilik, xokimiyat, makom munosabatlarida farklar

xisoblanadi. Bu xususiyatlar u yoki bu darajada jamiyatning ijtimoiy-sinfiy tuzilmasida aks etadi, ijtimoiy guruxlar, individlar o'rtasida munosabatlarda notenglik bo'lib namoyon bo'ladi. Ijtimoiy-siyosiy va ijtimoiy-iktisodiy notenglik bilan ijtimoiy guruxlar va individlarning xayot tarzida, madaniyatida, ruxiyatida muxim farklar xam boglik bo'ladi.

Moddiy va ma'naviy boyliklarni yaratish, ularni ayirboshlash va taksimlash yuzasidan bo'ladigan ijtimoiy xarakatlar ijtimoiy guruxlar o'rtasida tanglikka, muayyan sharoitlarda esa ochik konfliktga olib borishi mukarrardir.

So'ng o'n yilliklarning tarixiy tajribasi shundan guvoxlik beradiki, davlat ijtimoiyizmi xususiy mulkchilikni va sinflarning ijtimoiy notenglini butunlay tugata olmadi.U jamiyatni ijtimoiy konfliktlardan xam kutkara olmadi.

Bugun kunda bozor iktisodi ishlab chikarish tizimining eng yaxshisi xisoblanadi, birok uning afzalliklari insonparvarlik xarakteriga ega bo'lishi uchun demokratik davlat bozor iktisodi vujudga keltirishi mumkin bo'lgan insonni kullikka solish va begonalashtirish tipik shakllarini yumshatish mas'uliyatini o'z zimmasiga olishi kerak. Amalda bu davlat tomonidan daromadlarni yo'ksillar foydasiga kayta taksimlashni, progressiv solikka tortishni joriy etishni anglatadi. Bunday kayta taksimlashning mexanizmi va vositalari turli yullar bilan ishlab chikilgan va amalga oshirilgan: muzokaralar, kelishuvlardan to konfliktlargacha. Birok, kelajakda konfliktlarning bo'lishi istalmagan narsa, chunki bu o'zaro ijtimoiy talofatlar bilan kechadi.Ijtimoiy adabiyotlarda bu xususda bildirilgan ba'zi fikrlarga ko'ra, «Mikrodarajada shaxslar o'zaro ta'siridan boshlab to guruxlar, tashkilotlar, jamoalar va millatlar

orkali insoniy o’zaro ta’sirning barcha tiplarigacha, shu jumladan, ijtimoiy, iktisodiy munosabatlar va xokimiyatning taksimlanishi masalalari - bularning xammasi konflikt orkali rivojlanadi, o’zgaradi va sodir bo’ladi. Konflikt bu munosabatlarda muvozanat yo’kli sababli yuzaga keladi, masalan, noteng : ijtimoiy makom, iktisodiy axvol, boylikka egalik yoki xokimiyatning taksimlanishi. Bular o’z navbatida kamsitilish, ishsizlik, kamba¦allik, jinoyatchilik va tazyik ostida bo’lishlik kabi muammolarga olib keladi. Bu darajalarning xar biri boshkalari bilan alokador va kelgusida ijobiy o’zgarishlarga yoki buzgnchi zo’rlikka olib keluvchi kudratli «shoxobcha»ni shakllantirishga kodirdir».

Ta’kidlash joizki, konfliktli muammolarni ijtimoiy fan xulosalari, koidalari bilan ko’shib o’rganish aloxida axamiyatga ega. Gap shundaki, ko’p ijtimoiy konfliktlar xukukiy munosabatlar doirasida bo’lib o’tadi, ijtimoiy vaziyatlarda yuzaga keladi va nixoyat ijtimoiy vositalar bilan xal etiladi. Xukukni muxofaza kiluvchi organlar o’z faoliyatlarining aksariyat kismini konfliktlar bo’yicha tergov kilish, ularni ko’rib chikish, xal kilish va oldini olishga sarflaydilar. Shu tarika ijtimoiy konfliktologiya deb nomlanuvchi fanni ishlab chikishga extiyoj yetildi.

Ijtimoiy konfliktologiya umumiy konfliktologiyaning bir kismi (yo’nalishi) bo’lib, uning predmeti milliy (ichki) yoki xalkaro xukuk doirasida yuzaga keladigan, rivojlanib boradigan va xal kilinadigan konfliktlarni o’rganish xisoblanadi.

Ma’lumki, kishilik jamiyatida konfliktlar: yakka va guruxiy, etnik, davlatlararo darajalarda yuz beradi. Ijtimoiy konfliktning o’ziga xosli

shundaki, u shu sanab o’tilgan darajalarning xar birida u yoki bu xukukiy normalarni bajarish (tadbik etish) yoki buzish va teshlicha jismoniy va ijtimoiy shaxslar o’rtasida xukukiy munosabatlarning yuzaga kelishi, o’zgarishi yoki tugatilishi bilan bog’lik.

Xar kanday mamlakatning xukuk tizimi va, shuningdek, xalkaro xukuk normalari davlat yoki xalkaro xamjamiyat tomonidan sanksiyalanganli va ko’riklanganli bois ijtimoiy konfliktda ko’pincha konfliktlashuvchi ikkita tarafdan tashkari, uchinchi taraf sifatida xukukni muxofaza kiluvchi (xukukni ko’llovchi) organlar timsolida davlat ishtirok etadi, bu organlar ertami-kechmi konfliktlarni xal kilishga yoki oldini olishga jalb kilinadi.

Aynan shu xolat bilan ijtimoiy konfliktologiyaning muxim tomoni bog’lik, bu fan fakatna ijtimoiy konfliktlar tabiati, sabablari va rivojlanish dinamikasini o’rganib kolmay, shu bilan birga ularning oldini olish va xal kilish xukukiy mexanizmlarini xam o’rganadi. Jamiyat va davlat konfliktlashuvchi taraflarni murosaga keltirishga yoki ularning karama-karshiliklarini majburiy tugatishga yo’naltirilgan sud, arbitraj, parlament tartiblari kabi bir kator mexanizmlarni yaratadi va ulardan foydalanadi. Konfliktlarni oldini olish va xal kilishning ijtimoiy vositalari - bu ichki va xalkaro tanglikni, keskinlashuvni yumshatishning eng ta’sirchan kurollari xisoblanadi.

ФОЙДАЛАНИЛАДИГАН АДАБИЁТЛАР

РЎЙХАТИ:

1.Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. Т., Ўзбекистон.2003.

2.Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажак йўк. Т., 1...

3.Каримов И.А. Узбекистонда демократик ўзгаришларни янада чукурлаштириш ва фукаролик жамияти асосларини шакллантиришнинг асосий йўналишлари.Т., Узбекистон.2002.76 б.

4. Каримов И.А. Бизнинг бош максадимиз - жамиятни демократлаштириш ва янлаш, мамлакатни модернизация ва ислох этищдир. //Халк сўзи, 2005 йил 29 январ.

5. Каримов И.А. Ян хаётни эскича караш ва ёндашувлар билан куриб бўлмайди. //Халк сўзи. 2005 йил 17 феврал.

6. Исламов З.М. Давлат ва хукук.Умумий масалалар. Давлат назарияси. Т. Адолат. 2000.270-б.

7. Исламов З.М. Обшество. Государство. Право. Т., 2001. ТДЮИ нашри.

8. Исламов З.М. Узбекистан: на пути к модернизации. Т.:ТГЮИ, 2005. – 160 с.

9. Исломов З.М.Давлат ва хукукнинг умумназарий муаммолари: хукукни тушуниш, хукукий онг ва хукук ижодкорли. Т.: ТДЮИ, 2005. – 187 б.

10. Одилкориев Х. Конституция ва фукаролик жамияти. Т.:Шарк, 2002.

11. Кельзен Г. Чистое учение о праве. М. :Прогресс, 1988.

12. Нерсесянц В.С. Философия права. М. : Инфра-Норма, 1997.

13. Алексеев С.С. Право. М. :Статут, 1999.

14. Проблемы теории государства и права. М. : Юрайт, 2001.